

İKV DEĞERLENDİRME NOTU

AB VE JAPONYA SERBEST TİCARET
ANLAŞMASI'NA DOĞRU

Selen Akses, İKV Kıdemli Uzmanı

İKTİSADİ KALKINMA VAKFI

AB VE JAPONYA SERBEST TİCARET ANLAŞMASI'NA DOĞRU

İleri demokrasi, özgürlük, hukukun üstünlüğü, insan haklarına saygı ve serbest piyasa ekonomisi gibi birçok ortak ilkeleri ve değerleri paylaşan ve aynı zamanda dünya çapında ekonomik ve siyasi liderler konumunda olan AB ve Japonya arasındaki ikili ticaret ve yatırım ilişkilerinin potansiyelin altında olduğu gözlemleniyor. Bu gerçekten yola çıkarak, Avrupalı ve Japon liderler, 2013 yılında, Stratejik Ortaklık Anlaşması ve aynı zamanda Serbest Ticaret Anlaşması (STA) için müzakereleri başlatma kararını aldılar.

Her ne kadar AB ve ABD arasında Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı için yürütülen müzakereler, ticarete ilişkin gündemde daha ağırlıklı olsa da, dünya GSYİH'in üçte birinden fazlasını oluşturan AB ve Japonya arasında yürütülen STA müzakerelerinin de yakından takip edilmesinde fayda var. AB'nin Güney Kore ile imzaladığı ilk yeni nesil STA'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte, AB, Asya eksenine kayan üretim merkezindeki konumunu güçlendirmeye yönelik önemli bir adım atmış bulunuyor. Ayrıca ekonomik açıdan Asya bölgesinde lider bir konumda olan Japonya ile ticari ilişkilerini geliştirmesi ve yatırımlarını da artırması AB için stratejik anlam taşıyor.

Genel Tespitler:

- ❖ Günümüzde AB, Japonya'nın üçüncü önemli ticari ortağı olmaya devam ederken, Japonya ise AB'nin on yıl içinde dördüncü en önemli ticari ortaklığından yedinci sıraya düştü.
- ❖ AB, sürekli olarak Japonya'ya karşı ticaret açığı veriyor.
- ❖ AB ve Japonya arasındaki STA için Mart 2013'te başlayan müzakereler çerçevesinde bugüne kadar toplam yedi tur gerçekleştirildi.
- ❖ STA müzakereleri kapsamında, Japonya tarafı sanayi ürünlerde uygulanan yüksek seviyede tutulan AB tarifelerinin kaldırılmasını talep ederken, AB ise Japonya'nın uyguladığı tarife dışı engelleri kaldırmasını ve kamu alım pazarını Avrupa şirketlerine açmasını talep ediyor.
- ❖ Yapılan tahminlere göre, AB ve Japonya arasındaki STA'nın yürürlüğe girmesi durumunda, AB'nin Japonya'ya yaptığı ihracatının yüzde 32,7, Japonya'nın AB'ye ihracatı ise yüzde 23,5 oranında artması öngörülüyor. Ayrıca bu anlaşmanın yürürlüğe girmesi sonucunda, Avrupa'nın GSYİH'nde yüzde 0,6 ve 0,8 arasında bir artış kaydedilmesi bekleniyor.
- ❖ Bir yandan ABD ile Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı müzakereleri yürüten AB ve diğer yandan Trans Pasifik Ortaklığı için müzakere yürüten Japonya için AB-Japonya STA'nın taraflar için ne kadar büyük öncelik taşıdığı bir tartışma konusudur.

AB ve Japonya arasındaki ticaret ilişkileri

1970 ve 1990'lı yılları kapsayan dönemde, AB ve Japonya ekonomik ilişkilerine ticari anlaşmazlıklar damgasını vurdu. Şöyle ki, Japonya'nın sürekli olarak AB'ye karşı ticaret fazlası vermesi Avrupalıları Japon ürünlerinin ithalatına karşı koruyucu önlemler almaya yöneltti. Bu kapsamda örneğin, başta Fransa ve İtalya olmak üzere birçok AB üye ülkesi, bazı Japon ürünlerinin (özellikle otomobil) ithalatına karşı miktar kısıtlamaları ve anti-damping önlemleri uygulamaya başladılar. Tüm bu gelişmeler doğrultusunda, Mart 1978'te Japon liderleri ile bir araya gelen Avrupa temsilcileri, Japonya'nın AB'ye karşı verdiği ticaret fazlasını kısa bir sürede azaltması için çağrıda bulundular¹. AB ile ekonomik işbirliğini ve ticari ilişkilerini geliştirmek isteyen Japonya hükümeti, bu gergin ortamı yumuşatmak adına, söz konusu ticaret dengesizliğini azaltmaya yönelik olarak başta otomobil olmak üzere bazı sanayi ürünlerinde gönüllü ihracat kısıtlamalarına (*voluntary restraints on exports*) gitti².

Nitekim yıllar içinde, her ne kadar Japonya ticaret fazlası kaydetmeye devam etse de, ikili ticari dengenin bir derece düzelmesi ve Japonya'nın AB'ye yönelik yatırımlarını artırması sonucunda, taraflar arasındaki ticarete ilişkin gerginliğin azaltılması sağlandı. Ancak bir yandan, Japon birimi yenin, avro karşısında değer kaybetmesi sonucunda Japonya'dan ithal edilen ürünlerin böylelikle daha düşük fiyata temin edilmesi, diğer yandan Avrupa şirketlerinin Japonya pazarına erişmekte zorlanmaları yine de Japonya'nın lehine bir tablo oluşturduğu bir gerçektir.

2013 yılı verilerine göre, AB'nin Japonya'dan ithal ettiği ürünlerin değeri 56,5 milyar avro iken, Japonya'ya yaptığı toplam mal ihracatının değeri ise 54 milyar avroya ulaştı. Japonya da, ithalatının yüzde 9,4'ünü AB'den temin ederken ihracatının yüzde 10'unu de AB'ye yönelik olarak gerçekleştirdi. Günümüzde AB, Japonya'nın üçüncü önemli ticari ortağı olmaya devam ederken, Japonya ise AB'nin on yıl içinde dördüncü en önemli ticari ortaklığından yedinci sıraya düştü. Geçtiğimiz son birkaç yıl içinde, Japonya'nın AB ticaretindeki payının önemli ölçüde azaldığı yadsınamaz. Örneğin 2003 yılında AB'nin Japonya'ya ihracat payı yüzde 4,8 iken bu oran 2013 yılında yüzde 3,1 oranına düştü. Aynı zaman diliminde, Japonya'nın AB'nin ithalat payı yüzde 7,8'ten yüzde 3,4 düzeyine düşmüş bulunuyor. Bu durum esasında Asya bölgesinde ve uluslararası arenada Çin'in önemli bir ekonomik güç olarak yükselmesi sonucunda, hem Japonya'nın hem AB'nin önemli bir ticari ortağına dönüşmesine dayanmaktadır.

Tablo: AB-Japonya mal ticareti (milyar avro olarak)

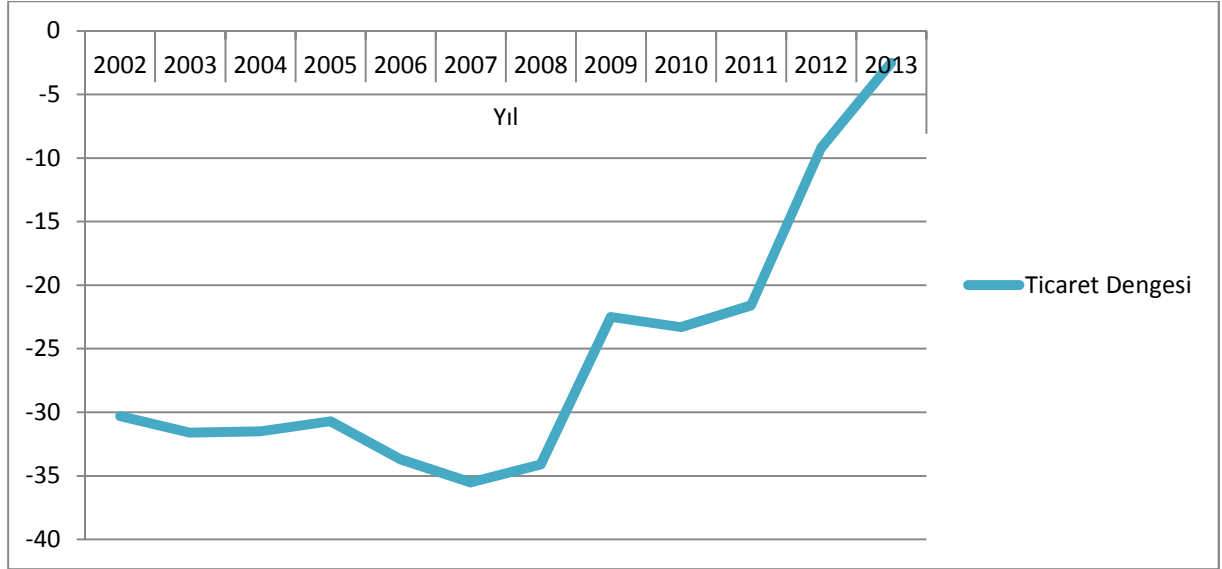
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
İhracat	43,5	41,0	43,5	43,7	44,8	43,7	42,4	36,0	44,0	49,1	55,6	54,0
İthalat	73,8	72,6	74,9	74,4	78,4	79,3	76,5	58,4	67,4	70,6	64,8	56,6
Denge	-30,3	-31,6	-31,5	-30,7	-33,7	-35,5	-34,1	-22,5	-23,3	-21,6	-9,2	-2,5

Kaynak: Eurostat

¹ European Community, "EU urges Japan to trim its trade surplus", *Press Release*, [http://aei.pitt.edu/54743/1/NR_\(78\)_14.pdf](http://aei.pitt.edu/54743/1/NR_(78)_14.pdf), Erişim tarihi: 20/10/2014.

² Hiromasa Kubo, "A EU-Japan Free Trade Agreement: Toward More Solid Economic Relations", *Center for Asian Studies*, Kasım 2012.

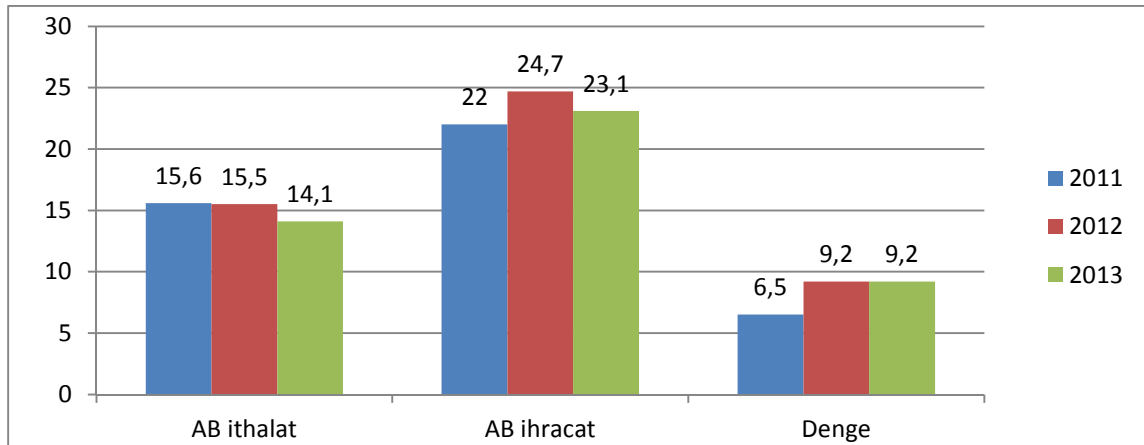
Grafik 1: AB-Japonya mal ticaret dengesi (milyar avro olarak)

Kaynak: Eurostat

AB'nin Japonya'ya ihraç ettiği başlıca ürünler arasında makineler, ulaşım ekipmanları, kimyasal ve tarım ürünleri yer alıyor. AB'nin Japonya'dan ithal ettiği ürünlerin başında makineler, ulaşım ekipmanları ve kimyasal ürünler geliyor. AB'nin Japonya ile olan ticari ilişkilerinin, potansiyelin altında kaldığı bir gerçektir. Bunun bir başka iyi örneği, iki bölge arasındaki hizmet ticaretinin 37,2 milyar avro ile sınırlı kalmasıdır. Ancak ürünlerde Japonya ticaret fazlası kaydederken, AB'nin hizmet alanında Japonya'ya karşı ticaret fazlası verdiği dikkat çekiyor. Bunun nedeni ise, AB'nin Japonya'ya önemli mali hizmetler, hava ulaştırma hizmetleri, bilgisayar ve bilgi hizmetleri sağlamasından kaynaklanıyor.

Grafik 2: AB- Japonya hizmet ticareti (milyar avro olarak)

Kaynak: Eurostat

AB ve Japonya arasındaki yatırım ilişkileri

AB ve Japonya arasında yatırım ilişkileri de incelendiğinde, bu alanda taraflar arasında önemli bir dengesizliğin bulunduğu gözlemleniyor. Şöyle ki, Japonya AB'de önemli bir yatırımcı konumundayken, AB, Birlik dışındaki doğrudan yabancı yatırımlarının sadece yüzde 3'ünü Japonya'da gerçekleştiriyor. 2012 verilerine göre, AB'nin Japonya'ya yaptığı doğrudan yabancı yatırımlar 98,8 milyar avro değerinde iken, Japonya'nın AB'ye yaptığı doğrudan yabancı yatırımlar 161,5 milyar avro değerine ulaşmış bulunuyor.

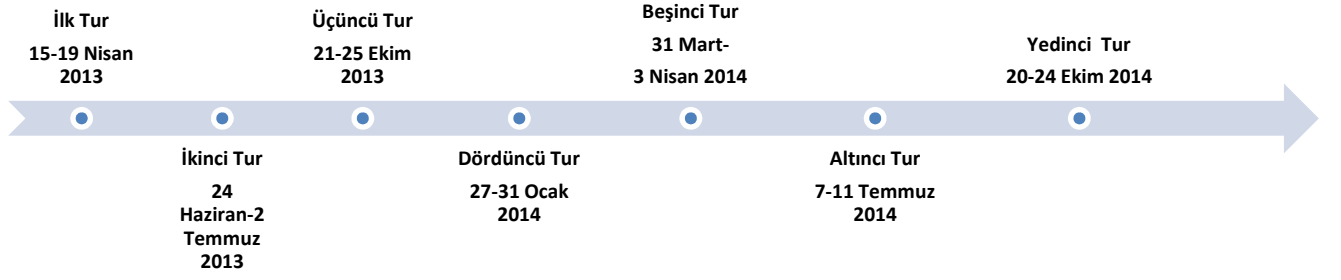
1980'lı yılların sonunda, Avrupa Tek Senedinin imzalanmasıyla birlikte AB'nin tek Pazar oluşturma çabaları karşısında, Avrupa piyasasında rekabet gücünü kaybetme endişesi duyan Japonya, o dönemlerde AB'ye yönelik yatırımlarını artırdı. Bir bakıma, AB'de daha fazla üreterek ve böylelikle Avrupa'nın üretim zincir parçasına dahil olarak Avrupa pazarındaki pozisyonu korumaya çalıştı. Ayrıca AB'nin önemli bir tüketici pazarına dönüşeceğini anlayan Japonya, bu pazardaki konumunu güçlendirmek istedi. Daha sonra da, 2004 ve 2007 yıllarında AB'de yaşanan genişleme dalgalarına takiben, Japonya'nın, başta Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Macaristan olmak üzere Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri'ni cazip bir yatırım merkezi olarak değerlendirmesi üzerine bu bölgelerde ağırlıklı olarak özellikle otomobil parçaları üretmeye başladı³.

Durum böyle iken, Avrupa şirketlerinin Japon pazarına erişmekte zorlanmaları sonucunda, Avrupalı yetkililer Japonya'ya yatırım ortamını iyileştirmesi için çağrıda bulunuyorlar. Asya bölgesinin güçlenerek dünyanın birinci üreticisi ve ihracatçısı konumuna geçmesi durumu, AB'nin, Asya eksenine kayan ekonomik güç merkezinde önemli bir konumda bulunan Japonya ile ticari ilişkilerini geliştirmesi ve yatırımlarını artırmasını kaçınılmaz kılıyor.

AB ve Japonya Serbest Ticaret Anlaşması'na doğru

Bu dengesiz tablo karşısında, AB ve Japonya aralarındaki ticari ve yatırım ilişkilerini canlandırmak adına Mayıs 2011'te düzenlenen AB-Japonya Zirvesi'nde STA yolluna başvurmaya karar verdiler. AB ve Japonya arasındaki STA için Mart 2013'te başlayan müzakereler çerçevesinde bugüne kadar toplam yedi tur gerçekleştirildi. Bu anlaşma ile bir yandan taraflar arasındaki gümrük vergilerinin ve tarife dışı engellerinin kaldırılması, hizmet ticaretinin serbestleştirilmesi ve diğer yandan da iş yapma ve yatırım ortamının iyileştirilerek, Japonya ve AB arasındaki ticari ve yatırım ilişkilerinin güçlendirmesi amaçlanıyor. Bu anlaşmada ayrıca kamu alımları, yasal düzenlemeler, rekabet ve sürdürülebilir kalkınma gibi birçok ticarete ilişkin hükümlere de yer veriliyor.

³ A.g.e

Söz konusu STA için yürütülen müzakereler kapsamında, Japonya tarafı özellikle otomotiv ve elektronik ürünlerine yönelik olarak yüksek seviyede tutulan AB tarifelerinin kaldırılmasını talep ederken, AB ise Japonya'nın özellikle ilaç ürünlerinde ve tıbbi cihazlarda uyguladığı tarife dışı engellerini kaldırması ve böylelikle karşılıklı olarak birbirlerinin pazarlarına erişimin daha kolay sağlanabilmesini istiyor. Bu bağlamda, Japonya'nın kamu alım pazarını Avrupa şirketlerine de açmasını talep ediyor. AB açısından, Japonya ile kaydedilen bu ticari dengesizliğin nedeni Japon hükümetinin uyguladığı sertifika işlemleri ve teknik alanda bazı zorunluklar gibi çeşitli tarife dışı engellerin Avrupa şirketleri, ihracatçıları ve yatırımcıların Japonya pazarına erişmesini zorlaştırmasına bağlanılıyor. Bu nedende, Avrupalı yetkililer müzakerelere başlamadan tarife dışı engellere ilişkin bazı şartlar ortaya koydu. Bu kapsamda, Japonya'nın bu engellerin kaldırılmasına yönelik adım atmaması halinde ve özellikle demiryolu ve kentsel ulaşım konularında hazırlanan yol haritalarının müzakerelerin başladığı tarihten sonra bir yıl içinde Japonya tarafınca hayata geçirilememesi halinde, Avrupa Komisyonu'nun müzakereleri askıya alabileceği yönünde AB tarafınca uyarıda bulunuldu.

Japonya'nın geçen yıl içinde demiryolu sektöründe reform gerçekleştirmesi ve AB için stratejik önemi taşıyan bazı sektörlerde tarife dışı engellerin kaldırılması Avrupa Komisyonu tarafından olumlu karşılandı. Ancak, Avrupa Komisyonu'nun Mayıs 2014'te Ticaret Politika Komitesi'ne bu konuyla ilgili olarak sunduğu değerlendirme raporunda, özellikle "kei cars" olarak bilinen küçük arabaların tanıtımında alınan önlemler, demiryolu sektörü için uygulanan tedarik kuralları ve menşe kuralları olarak bilinen coğrafi işaretler alanlarında Japonya'dan daha fazla ilerleme kaydetmesi gerektiği açıklandı. Bu sıkıntılara rağmen, Avrupa Komisyonu ve AB üye ülkeleri arasında yapılan yoğun görüşmeler sonucunda Japonya ile STA müzakerelerine devam edilmesi yönünde karar alındı. Ancak bu kararla birlikte, demiryolu sektörüne ilişkin kamu alımlarında Japonya'nın yeterince ilerleme kaydetmediği konusunda şikâyetçi olan Fransa, İspanya, İtalya ve Almanya, AB şirketlerinin Japonya'nın demiryolu pazarına verimli ve eşit şekilde erişip erişemediğini daha iyi değerlendirebilmek için en az iki yıllık izleme dönemlerinin oluşturulmasını talep ettiler.

Avrupalı yetkililerin değerlendirmelerinde, Japonya ile STA müzakerelerinin devam etmesi yönünde karar alınması, AB ve Japonya arasındaki ticari ilişkileri canlandırmak açısından büyük önem taşıyor. Nitekim yapılan etki analizlerine göre, bu anlaşmanın yürürlüğe girmesiyle birlikte, AB'nin Japonya'ya yaptığı ihracatının yüzde 32,7 oranında artması beklenilirken, Japonya'nın AB'ye ihracatı ise yüzde 23,5 oranında artacağı yönünde tahminde bulunuyorlar. Ayrıca bu anlaşmanın yürürlüğe girmesi sonucunda,

Avrupa'nın GSYİH'nın yüzde 0,6 ve 0,8 arasında bir artış kaydedeceği ve 400 bine yakın yeni istihdam imkânlarının yaratılacağı öngörülüyor⁴.

Tüm bunlar bir yana, bu STA müzakerelerin tamamlanması ve anlaşmanın yürürlüğe girmesi AB ve Japonya için stratejik anlam taşıyor. Şöyle ki, AB ve Güney Kore arasındaki STA'nın yürürlüğe girmesiyle beş yıllık bir süre içinde kademeli olarak Kore ürünlerine uygulanan tariflerin kaldırılacak olması özellikle Japon otomobil sektör temsilcilerinin, AB pazarında rekabet gücünü kaybetme endişesiyle Japon hükümetine AB ile benzer bir anlaşma müzakere açması için baskıda bulunmasına neden oluyor⁵. Japonya örneğin de gösterdiği gibi, AB'nin Güney Kore ile kapsamlı bir STA imzalamış olması Asya bölgesindeki ülkelerde bir domino etkisi yarattığı anlaşılıyor. Diğer yandan, Japonya'nın da AB gibi ikili ve bölgesel STA odaklı bir ticaret politikası yürütmesi Avrupalı yetkililerin dikkatini çekmiş durumda. Nitekim geçtiğimiz bu on yıl içinde, Japonya, Singapur, Meksika, Malezya, Şili, Tayland, Endonezya, Brunei, ASEAN, Filipin, İsviçre, Vietnam, Hindistan ve son olarak Peru ile birer STA imzalamış bulunuyor.

Ayrıca Japonya'nın, bir yandan aralarında ABD'nin de bulunduğu Trans-Pasifik Ortaklığı müzakerelerinin de yer alması; diğer yandan da Çin ve Güney Kore ile üçlü STA imkânını değerlendiriyor olması, AB açısından Japonya ile bir STA imzalanması keyfiyetine önem kazandırıyor. Ancak, bir yandan ABD ile Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı müzakereleri yürüten AB ve diğer yandan Trans Pasifik Ortaklığı için müzakere yürüten Japonya için AB-Japonya STA'nın taraflar için ne kadar büyük öncelik taşıdığı bir tartışma konusudur. Şöyle ki, günümüzde, Trans-Pasifik Ortaklığı ile Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı'na ilişkin müzakerelerin sonuçlanması durumunda, dünya ticaret sistemini büyük ölçüde etkileyecek ve kuşkusuz AB ve Japonya arasındaki STA'sından daha çok küresel yankıları hissedilecek iki anlaşma ortaya çıkmış olacak.

⁴ European Commission, "A Free Trade between the EU and Japan", *Memo*, 17/06/2013.

⁵ Franz Waldenberger, "EU-Japan relations – past, present and future", <http://ffi.ehess.fr/index/article/303/eu-japan-relations-past-present-and-future.html>, Erişim tarihi: 20 Ekim 2014.